

ÜNNEPI KÖSZÖNTÉS

Az Amerikai Egyesült Államok megalapításának 200. évfordulóján ünnepi érzésekkel fordulunk minden amerikai magyarnak: ünnepi érzésekkel, mert ennek a hatalmas országnak minden igaz polgára most büszke örömmel vesz részt a többi, több mint 200 millió amerikai állampolgár lélekemelő ünnepségeiben.

Nekünk, amerikai magyaroknak különlegesen nagy örömet okoz annak a tudata, hogy voltak a mi nemzetünkől is olyanok, akik e később hatalmasra fejlődött országnak már abban a vajdasági korszakában ott küzdöttek a legjobb amerikaiak oldalán, a nemzeti szabadság és függetlenség, az emberi egyenlőség és méltóság kivívására elindított élet-halál küzdelemben.

Ma már minden amerikai magyar tudja, hogy a magyarság legkiválóbb képviselője abban a kétszáz évvel ezelőtti küzdelemben Fabriczi Kováts Mihály huszárezredes volt, aki előbb Mária Terézia magyar huszár zászlósaként szerzett becsületet magának, majd az osztrák örökösöségi háború befejeztével porosz szolgálatban ért el kimagasló megbecsülést magánál a kor legkiválóbb katonai tehetségénél, Nagy Frigyes porosz királynál. A hétéves háborút követő békés korszak alatt Kováts Mihály megpróbált ismét beleilleszkedni a magyar társadalomba, de a II. József teljesen alkotmányellenes uralma felé haladó, független szellemét fokozatosan elvesztő Magyarországon nem találta a helyét, és az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat elhangzása után elindult az Újvilág felé, — abban a reményben, hogy az új Amerikai Kongresszus ügyének kiadatra juttatásával saját magyar hazája szabadságát is elősegíti.

Az a levél, amellyel 1777. január 13-án felajánlotta szolgálatait Franklin Benjáminnak, az Egyesült Államok párisi követének, nemcsak szép latinságánál fogva, hanem a benne kifejezett eszmék és gondolatok értékénél fogva is az amerikai magyarság igazi "nemeslevelévé" vált. Mái halála pedig, ott, Dél Karolina állam Charleston városának a falai alatt, 1779. május 11-én, az általa szervezett, kiképzett és parancsnokolt első amerikai könnyű lovas egység katonái élén, akikbe sikerült átültetnie a magyar huszár szellemét, beírta nevét az amerikai függetlenségi háború Pantheonjába.

A Fabriczi Kováts Mihályra vonatkozó ismereteink azonban viszonylag rövid időre tekintenek vissza. Még alig felszázada, hogy Pivány Jenő, az akkor az Egyesült Államokban működő, kiváló magyar pénzügyi szakember, az amerikai magyarság történetének uttörő kutatója, eredeti forrás kutatás alapján kiderítette, hogy a gróf Pulaszki Kázmér lengyel és amerikai szabadsághős által kezdeményezett, u.n. "Pulaszki Légio" parancsnokló ezredese, "Michael de Kováts" csak magyar lehetett.

Az 1930-as években aztán, Póka-Pivny Aladár budapesti szabadalmi bíró, neves hadtörténész és mások szabad kutatómunkája során tisztázótt Kováts Mihály európai pályafutásának sok fontos részlete, beleértve annak a megállapítását, hogy Kováts 1724. augusztusában született Kézegon.

Amerikai és általános magyar szempontból igen jelentős lépés volt az, hogy Almási Balogh Dezső felfedezéséből New Yorkban 1935-ben megalakult a "Fabriczi Kováts Mihály Ezredes Történelmi Társulat", amely komoly tevékenységet fejtett ki az amerikai magyar hagyományok ápolása terén, és része volt, például, a szintén karagói születésű Finta Sándor kaliforniai magyar szobrász művész Kovátsot ábrázoló szobrainak és érmeinek, valamint Raskó Lőrinc newyorki magyar festő művész ismert, elképzelt Kováts-arcképének a létrehozásában.

Kutatási szempontból döntő fordulatot hozott az a felfedezés, amellyel Nt. Vasváry Ödön, az Amerikai Magyar Református Egyesület főtisztviselője és az Amerikai Magyar Szövet-

ség éveken át működő pénztárnoka, lepte meg a magyarságot, 1939. július 21.-én a philadelphiai American Philosophical Society irattárában megtalálván Kováts Mihálynak már említett, a franciaországi Bordeaux kikötővárosban, 1777. január 13.-án kelt és Franklin Benjámín párisi követhez intézett levelét, amelyben Kováts magát "natione Hungarica", azaz magyar nemzetből származónak mondja, s egyben igéri, hogy Amerika szabadságának az ügyét "fidelissimus ad mortem" ("teljes hűséggel mindhalálig") fogja szolgálni.

Kováts Mihály történelmi levelének napvilágra kerülté után az Amerikai Magyar Szövetség egyhangu határozattal az Amerikai Egyesült Államok szabadságáért és függetlenségéért hősi halált halt magyar huszártisztet minden eljövendő amerikai magyar nemzetiek elé példaképpen állítva levelének záró igéit a Szövetség jelmondatátul választotta, és elrendelte, hogy attól fogva a Szövetség minden nyomtatványán ott álljon: "Fidelissimus ad mortem" -- "Most Faithful unto Death" -- "Teljes hűséggel mindhalálig".

1954-ben egy másik, jelentős lépés történt Kováts ezredes történelmi érdemeinek elismertetése irányában, ez alkalommal az amerikai oldalon. Dél-Karolina állam katonai akadémiájának, a híres Cita felnek akkori parancsnoka, Clark tábornok, és az Amerikai Magyar Szövetség áldozatos főtitkára, Békhai Béla együtműködéséből megtörtént egy bronz emléktábla leleplezése a Charlestonért életét áldozó magyar hősről elnevezett "Colonel Michael Kovats "Raining Field" sarkán. Az akadémia kadét százada jelenlétében Clark tábornok, az amerikai hadsereg egyik kiemelkedő hadvezére a II. világháborúban, többek között kijelentette, hogy "Kováts ezredes életével példázza azokat a kvalitásokat, amelyeket a Cita fel a mi kadétjainkban megpróbál kialakítani."

A következő amerikai részről jövő elismerés az volt, hogy az Amerikai Magyar Szövetség és a "Society of the Cincinnati", az amerikai függetlenségi háború e veterán egyesületének washingtoni székházában közös ünnepség keretében iktatta be Kováts Mihály magyar származású huszár ezredesét a "Society of the Cincinnati" hivatalosan nyilván tartott tagjai sorába. Ezen az ünnepségen Mt. Vasváry Ösön, a Kováts-levél felfedezője nyújtotta át az amerikai térségnek a Kováts Mihály származására és pályafutására vonatkozó történelmi bizonyítékokat.

1956. októberének világtörténelmi jelentőségű magyar eseményei azonban évekre elvonták a legtöbb, hazafiisan gondolkozó és tevékeny magyar figyelmét az amerikai magyarság történetének régebbi korszakaitól. Ami figyelem és energia maradt, azt sokszorosan lekötötte a magyar menekültgondozás és az azzal kapcsolatos feladatok sora.

Az Amerikai Egyesült Államok bicentenáriális ünnepségeinek a közeledtére azonban, amint az Amerika minden más nemzetisége körében tapasztalható, ismét ráterelődött a figyelem a magyarság részéről is a 18. százali eseményekre, és ezek kapcsán a Kováts Mihály ezredes élet-történetére is.

Újabb kutatómunka indult, amelynek során számos vonatkozásban tisztázódott ennek a kiváló magyar katonatisztnek az életpályája. Közben, az amerikai kutatás keretében, a történelmi dokumentum-anyag rendszerezett gyűjteményekké nőtt, amelyeknek a hozzáférhetőségét növelte az, hogy tervszerű mikrofilmezéssel egy-egy központi helyen jobban tanulmányozható formában találhatták meg magyar kutatóink is a Kováts ezredes amerikai pályafutására, az általa kiképzett és parancsnokolt "Pulaski Légítő" történetére és más, fontos vonatkozásokra fényt vető, eddig többnyire ismeretlen anyagot. A legtöbb megjelent, igevágó tanulmányok már jórészt ennek az új helyzetnek az eredményei.

De más tekintetben is változott a helyzet a hivatalos amerikai oldalon. Ma-napság a korábbinál sokkal erőteljesebb érdeklődés és támogatási készség nyilvánul meg minden, az Egyesült Államok szabadságának és függetlenségének érdekében teljesített történelmi jelentőségű szolgálat és érdem kutatása és megörökítése iránt.

Például legutóbb, a közelmúltban ismét felelevenített, newyorki "Fabriczy Kováts Mihály Ezredes Történelmi Társulat" és a Citadel által Charlestonban 1976. május 15.-én rendezett ünnepségen az amerikai és magyar szónokok egyaránt nagy elismeréssel adóztak Kováts Mihály ezredes Charleston megmentésében tanúsított érdemei előtt. Álljon itt néhány emlékeztető megállapítás az amerikai megemlékezők részéről.

James B. Edwards kormányzó, a Dél-Karolina állam részéről hivatalosan kibocsátott nyilatkozatban többek között megállapította, hogy "Kováts Mihály ezredes azaz, hogy Amerika első lovassági alakulatát megteremtette, hozzájárult az amerikai forradalom sikeréhez"; hogy "a magyar származású Kováts ezredes igazi amerikai hazafivá vált a mi nemzetünk szabadságáért vívott küzdelemben"; és hogy "Kováts ezredes életét a Charleston városa védelmében 1779. május 11.-én, ezzel a szabadság ügyében tabusított bátorság és odaadás örökségét hagyva után."

Joseph P. Riley, Jr., Charleston polgármestere is megállapította, hogy "Kováts Mihály ezredes a charlestoni csatában, 1779. május 11.-én nagy vitézséggel harcolt, és 'önfeláldozásának legvégső, teljes mértékű' adta oda áldozatul"; hogy "Kováts Mihály ezredest Charleston városában temették el, és ő a mai napig az amerikai forradalom egyik nagy hőse maradt"; és hogy "az ő példaadó bátorsága és kötelességteljesítése minden charlestoni számára lelkesítő hatású."

John E. Bourne, Jr., North Charleston város polgármesterének a nyilatkozata hangsúlyozta, hogy "mi hátlára vagyunk kötelezve atyáink iránt, akik oly hősiessen küzdöttek a győzelemért és nemzetünk szabadságának megőrzéséért"; hogy "részben a Kováts Mihály ezredes kiképző mesterek és az amerikai lovasság megteremtőjének az erőfeszítései révén az Amerikai Egyesült Államok két évszázad óta élvezte ezt a szabadságot"; hogy "Kováts ezredes, a feltornyosuló nehézségek dacára, képes volt kitartani abban a legyőzhetetlen szellemben, amelyet az ő jel-szava, 'Fidelissimus ad mortem' — 'Teljes hűséggel mindhalálig' jelképez"; és hogy "ezen a 197-ik évfordulóján a Kováts ezredes halálának alkalmas és illendő, hogy tisztelet adassék az amerikai forradalmi háború ezen amerikai-magyar hőseinek az ő bátorságáért és odaadásáért, amelyet a történelem e kritikusi időszakában tanúsított". Végezetül pedig, amint Dél-Karolina állam kormányzója és Charleston város polgármestere is, ő is "Kováts Mihály Ezredes Emléknappá" nyilvánította 1976. május 15.-ét, a Citadelban tartott emlékünnepség napját, nyomtatékosan kérve North Charleston városának polgárait, hogy "ezt a napot olyan módon ünnepeljék meg, amely megjeleníti és megújítja a hit, bölcsesség és bátorság ama alapvető elveit, amelyek ennek a nagy hősnak a lépéseit irányították."

De a Citadel jelenlegi parancsnoka, Lt. General George M. Seignious II, még egy további szempontot is hozzáadott Kováts Mihály ezredes történelmi értékéhez, amikor az ő parancsnoksága alatt álló akadémia épületében tartott ünnepségen a következőket mondta: "Mindaz, amit Kováts ezredes katonai pályafutásáról sikerült megtudnom, arra ösztönzött, hogy figyelmet katonai szellemére, lendületére összpontosítsam. Ahogy rá vonatkozólag tovább olvastam, úgy találtam, hogy ez a szellem benne egyre erősebb és erősebb fejlődött...Az a kis csapat, amely fölött Kováts parancsnokolt Charlestonban,...olyan szellemről tett tanúságot, amely, egy életrajzírója szerint, kilonós ellentétben állt Charleston lakosságának akkori szellemével, amely a lehető legmaglyebb pontot érte el...Mi csodáljuk ezt a szellemet, amelyet Önök, a 'Fabriczy Kováts Mihály Ezredes Történelmi Társulat' tagjai ápolnak magukban az Önök hőse irányában, aki a mi hősrünk is. Mi csodáljuk azt a szellemet, amelyről más magyarok adnak tambizonyosságot teljes összhangban ezzel a nagy hazafival..." "Azok nélkül a tehetséges európaiak nélkül, akik Amerika forradalmi erőinek a parancsnokai lettek, a mi 200 évvel ezelőtti szabadságra törekvésünk esetleg kudarcot vallott volna. Ezért mi a szellem hatalmas egységét érezzük Önökkel, a Kováts ezredes utódaival, amiképen mi utócai vagyunk az amerikai születésű hazafiainknak. Együtt mindnyájan, a mi atyáink, kiformálták ezt a nemzetet, és lerakták az alapzatát annak a nagyságnak, amelyre feljutott."

A Kováts Mihály ezredes példamutató, hősi életéből és halálából kiadódó, nagy történelmi erő inspirálta arra az Amerikai Magyar Bicentennális Emlékmű Bizottság néven Washingtonban 1976.

január 27.-én bejegyzett és azóta működő bizottság igazgatóit, hogy az Egyesült Államok törvényhozása, a Kongresszus elé terjesszék az amerikai lovasság megalapítója, a Charleston védelmében hősi halált halt Fabriczi Kováts Mihály huszár ezredes Washingtonban felállítandó emlékművének ügyét.

Az emlékmű a marylandi Gilbert Gude képviselő által 1976. május 17.-én benyújtott törvényjavaslat szerint "Fabriczi Kováts Mihály ezredesnek és a magyarságnak az Egyesült Államok naggyá tételében elért eredményeit van hivatva kifejezni." A javaslat szövege megállapítja, hogy "a magyar születési Kováts ezredes felajánlotta szolgálatait Franklin Benjáminnak, azzal, hogy "teljes hűséggel mindhalálíg" teljesíti kötelességét", és hogy "ő Washington György nevezte ki egy lovas légió parancsnoklására, amely számos fontos csatában harcolt a szabadságért vívott amerikai küzdelem során és a küzdelemben életét áldozta." A javaslat a következőkben felhatalmazza az Amerikai Magyar Bicentennia-
ális Emlékmű Bizottságot, hogy --- a részletesen leírt feltételek szerint --- Washington városában vagy közvetlen környékén hivatalosan kijelölt helyen az emlékmű felállításáról és az e célból szükséges anyagi alapok előteremtéséről gondoskodjék.

A Washingtonban felállítandó "magyar bicentennia-
ális emlékmű" tehát, amely a leg-
méltóbb formában, Kováts ezredes személyére összpontosítva nyer majd megoldást, méltó párja lesz annak a washingtoni Pulaszki-szobornak, amely már e század eleje óta hirdeti az első amerikai lovassági egység, a Pulaszki Légő szántén Amerika védelmében elesett névadójának emlékét.

Mi, ennek az emlékmű-akciónak az elindító és szervezői, most, amikor az Egye-
sült Államok 200. évfordulóján különleges jelentőségi július 4.-iki ünnepek alkalmára szívünk mélyéből igazi, lélekemelő ünneplést kívánunk minden amerikai magyarnak, egyúttal arra kérünk mindenkit, hogy az idei őszön meginduló országos gyűjtésünkben munkánkat adományokkal is támogassa a siker felé vezető utunkon.

Washington, 1976. június 15.

Az Amerikai Magyar Bicentennia-
ális Emlékmű Bizottság Igazgatósága